

Bygga i kulturmiljö

Munkedals kommun

Torp - Sörbo - Hajum

TORP - SÖRBO - HAJUM - gravfält och gårdar i ett sagoomspunnet landskap

Det här området inrymmer ett gammalt bygdecentrum kring Hajumsälven. Kärnan består av en väl bibehållen jordbruksbebyggelse längs en gammal landsvägssträckning med en vacker stenbro, kallmurad med tre valv, över älven. Hajums bro lär ha varit avrättningsplats i äldre tid. Nedströms bron finns resterna av Sörbo gamla kvarn och här har även funnits en såg.

Gårdsnamnen Torp, Sörbo och Hajum härstammar samtliga från förhistorisk tid till tidig medeltid. Gårdsbebyggelsen i området är huvudsakligen från 1800-talets slut. Det omkringliggande kulturlandskapet innehåller många fornlämningar. I beteslandskapet mellan Sörbo och Hajum finns flera stensättningar.

Mellan Sörbo och Torp går en stengärdesgård som bildar gräns mellan Krokstads socken och Hede socken. Här ligger två förhistoriska gravfält med tillsammans ett 70-tal gravar, främst i form av högar och stensättningar. Det kulturlandskap som omger Torps gård innehåller en rad andra lämningar från äldre tid bl a hålvägar, åkerterrasser och skuggade åkrar. Det äldre bostadshuset på Torp har varit komministerboställe och därefter prästänkesäte. Det är uppfört under 1700-talet och är ett mycket välbevarat hus från denna tid. Sedan 1971 fungerar det som hembygdsgård.

Sörbo finns nämnt i skriftliga källor så tidigt som 1160 och är den äldsta, kända gården i Krokstads socken. Gården har en händelserik historia som gammal kungsgård och länsmansgård. Vid Sörbo har det också funnits en tingsplats och, sedan åtminstone 1740-talet, ett gästgiveri. Gästgiveri-byggnaden ligger utmed den gamla landsvägen som här löper parallellt med den nya. Byggnaden är uppförd på 1850-talet.

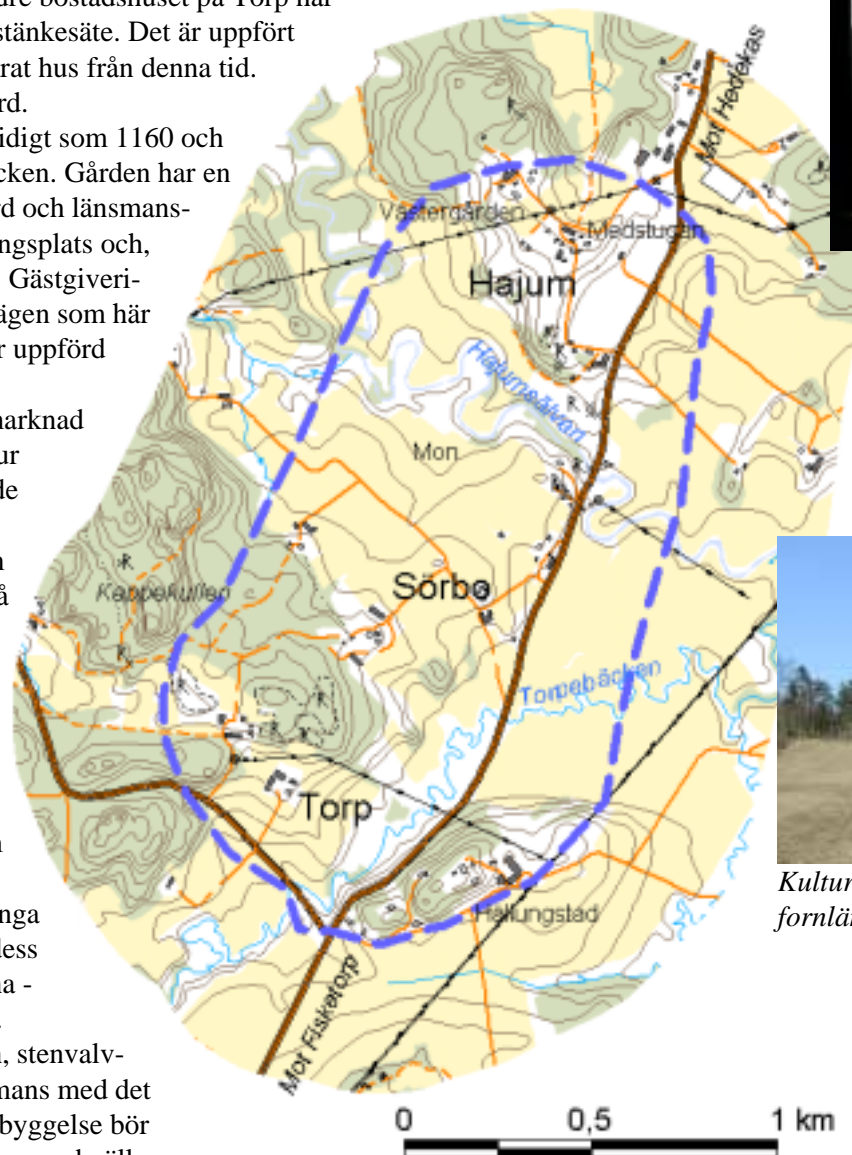
Vid Hajum hölls förr i tiden en stor oxmarknad varje år. Här samlade man en mängd kreatur från de omgivande bygder som var inriktade på uppfödning av boskap. En stor del av djuren såldes till norska uppköpare. Hajum har varit ett frälsegods, men delades upp på ett flertal enheter. På Hajum har bl a funnits kaptensboställe.

Varför och hur?

Kommunens kulturminnesvårdsprogram lyfter fram det här området som en kulturhistorisk miljö av stort värde på sina många lämningar från järnålder och framåt samt dess tradition knuten till de norska kungasagorna - Haakon Härdabreds saga och Sverres saga. De förhistoriska lämningarna, bebyggelsen, stenvalvbron och lämningarna vid älven är tillsammans med det öppna landskapet viktiga att bevara. Ny bebyggelse bör enligt programmet underordna sig traditionen vad gäller placering och utformning. Den äldre bebyggelsen bör också underhållas på ett bra sätt. Det är också av stor vikt att öppna betes- och jordbruksmarker bibehålls.

Det äldre manhuset på Torp är i sina äldsta delar från senare hälften av 1700-talet. Delar av interiören är bevarad. Det är högt beläget med utsikt mot söder över dalgångslandskapet.

Kulturlandskapet kring Torp är rikt på fornlämningar

Kartutsnittet ovan visar hur den miljö är avgränsad som är utpekad som kulturhistoriskt värdefull i kommunens kulturminnesvårdsprogram från 1995

SE DIG OM I LANDSKAPET

När du ska bygga nytt, om eller till - se dig omkring, hur fint och naturligt man av tradition har anpassat sig till naturens och landskapets förutsättningar.

Karaktäristiskt för området kring Torp - Sörbo - Hajum är det böljande jordbrukslandskapet, präglad av de korsande vattendragen i slingrande raviner.

Miljön är en helhet och det är därför viktigt att inte bara tänka över hur bostadshuset på en fastighet ska vara utformat, utan även hur tillfartsväg, uthus, inhägnader, trädgård och övriga marker ska se ut.

Byggnadstradition

Området kring Torp - Sörbo - Hajum karaktäriseras av en som helhet ganska traditionell bebyggelse

Den vanligast förekommande hustypen på den bohuslänska landsbygden är det sk dubbelhuset. Det har en storlek och planlösning som mycket väl går att anpassa till ett modernt boende - oavsett om det handlar om ny- eller ombyggnad. Dubbelhusen har fina proportioner och rumssamband. De går att komplettera med tillbyggnader som mindre verandor och förstugor.

Äldre hus är byggda med de traditionella byggnadsmaterialen - sten i sockeln, träpanel på fasaderna och tegelpannor på taket. Rödfärg hör, liksom ljusa oljefärger, till byggnadstraditionen. Bostadshusen brukar vara väl placerade i terrängen, ofta så att man får bra källarutrymmen.

Helhet

Säkert vill du att ditt hus ska vara vackert och passa ihop med husen i trakten. Fundera över vilka kvalitéer huset har eller är tänkt att få innan du bestämmer dig för hur din om- eller nybyggnad ska bli. Försök att i möjligaste mån ta tillvara de värden som finns. Utformning av detaljer, allt ifrån sockel till skorsten, är viktigt för helheten. Ett varsamt underhåll av boningshus och andra byggnader betyder också mycket.

ANSVARET ÄR DITT

Om ditt hus är beläget i detta område är det en hel del du får göra utan att söka bygglov.

Du får bland annat:

- Bygga till ditt bostadshus, med max 25 % av det befintliga husets byggnadsyta (dock max 50 m²)
- Byta fasadmateriäl och fönster
- Måla om fasader
- Bygga friggebod om max 15 m²
- Uppföra en komplementbyggnad som carport, förråd, växthus m m, om de inte förärrar intrycket av huvudbyggnaden.

Det kan i vissa fall krävas tillstånd från andra myndigheter och tänk på att du alltid behöver grannens medgivande om du vill bygga närmare tomtgränsen än 4,5 meter. Ändringar av befintlig byggnad ska göras med varsamhet så att dess karaktär bibehålls. För att bygga ett nytt bostadshus behöver du söka bygglov hos kommunens miljö- och byggnämnd. Du behöver också bygglov för ändrad användning, större tillbyggnad m m. Ta alltid kontakt med kommunen för att informera dig om vad som gäller!

Det är ditt ansvar att försöka se till att det du gör smälter bra in i landskapet, ser vackert ut och inte sänker värdet på den kulturmiljö du bor i - vårt gemensammakulturarv. Det viktigaste är att man tänker efter före och använder sina pengar och egna och andras kunskaper på rätt sätt. Dra dig inte för att kontakta någon med specialkunskaper på området, det finns goda råd att få på nära håll - helt gratis!

VÅRT MUNKEDAL

Kommunen har en mycket variationsrik kulturmiljö med spår ända från 8000 f Kr fram till idag. Här finns allt från vackra, anrika herrgårdsmiljöer och storslagna kulturlandskap, till mindre kända men ändå mycket betydelsefulla torpmiljöer i skogslandskapet.

I denna folder kan du läsa mer om området kring Torp - Sörbo - Hajum, som är en av dessa pärlor.

Kontakta oss

På kommunens miljö- och byggavdelning kan du få hjälp med vad som gäller vid bygglov och du kan även få råd om hur du ska tänka när du står inför ett byggprojekt.

Munkedals kommun

Miljö- och byggförvaltningen

455 80 Munkedal

e-post: munkedal.kommun@munkedal.se

tel: 0524-18000

fax: 0524-18110

En innehållsrik hemsida www.munkedal.se

Besök kommunens hemsida där även motsvarande informationsblad för andra kulturmiljöer finns att läsa. På hemsidan kan du också studera kommunens översiktsplan, ÖP 2001, där frågor kring natur- och kulturmiljövård är en viktig del. Kulturminnesvårdsprogrammet finns tillgängligt på kommunkontoret.

Kunskap om bohuslänsk byggnadstradition

På Bohusläns museum arbetar människor med kunskaper om hur man kan gå tillväga för att anpassa om- och tillbyggnader till den lokala byggnadstraditionen. Här finns också en samlad kunskap om äldre byggnadstekniker, traditionella färger och material.

Bohusläns museum

Box 403

451 19 Uddevalla

e-post: museum@bohusmus.se

tel: 0522-656500

fax: 0522-656505

hemsida: www.bohusmus.se

Lokalt tänkande och kunskap med rötter

“Man ska inte gå över ån efter vatten” är ett gammalt klokt ordstäv. I din bygd finns människor som är särskilt intresserade av frågor kring bygdens utveckling och historia.

Hede hembygdsförening

kontaktperson: Arne Hagberg

tel: 0524-31073

